

וְעִשִּׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ

מצות עשיית הארון ועשיית המשכן בתולדה מחטא העגל

הרב יקותיאל יהודה הלוי ראזנטל

מחבר ספר 'מעמקי הפשט'

ברוקלין ניו יורק

"בעת ההיא אמר ה' אלי... ועשית לך ארון עץ". מהו הדגש על 'בעת ההיא', ואיזהו 'ארון עץ' עליו מספר כאן משה. אחר עיון במפרשי התורה ובייחוד בהצעת הרמב"ן, וע"פ שיטת הספורנו בעניין מצוות הקמת המשכן [הסובר שהיא תולדה של חטא העגל], נבאר כתובים אלו ומקראות אחרים, כמו "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט לוי". כך גם נדלה בס"ד יסודות אשר ישליכו על המבט התורני על תולדות עמינו ועל המצופה לנו באחרית הימים.

בַּעַת הַהוּא אָמַר ה' אֵלַי פֶּסֶל לְךָ שְׁנֵי לוחֹת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁנִים וְעֹלָה אֵלַי הִהְרָה וְעִשִּׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ. וְאָכְתָב עַל הַלְּחֹת אֵת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלְּחֹת הַרְאשֵׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשִׁמַּתָּם בְּאֲרוֹן. וְאָעַשׂ אֲרוֹן עֵצִי שְׁטִים וְאֶפְסָל שְׁנֵי לוחֹת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁנִים וְאָעַל הִהְרָה וְשְׁנֵי הַלְּחֹת בְּיָדִי. וְיִכְתָּב עַל הַלְּחֹת כְּמִכְתָּב הַרְאשׁוֹן אֵת עֲשֵׂרֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֵלַיכֶם בְּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בַּיּוֹם הַהֵוא וַיִּתְּנֶם ה' אֵלַי. וְאִפֹּן וְאָרַד מִן הָהָר וְאָשַׁם אֵת הַלְּחֹת בְּאֲרוֹן אֲשֶׁר עִשִּׂיתִי וַיְהִיו שָׁם כְּאֲשֶׁר צִוִּיתִי ה'. (דברים י, א-ה)

המפרשים כולם עומדים כאן על הנידון האם הארון המוזכר כאן הוא אותו ארון שעשה בצלאל עבור המשכן, או שמא ארון אחר היה. רש"י מיד כותב "ולא זה הוא הארון שעשה בצלאל, שהרי משכן לא נתעסקו בו עד לאחר יום הכפורים, כי ברדתו מן ההר צוה להם על מלאכת המשכן, ובצלאל עשה משכן תחלה ואחר כך ארון וכלים, נמצא זה ארון אחר היה. וזהו שהיה יוצא עמהם למלחמה. ואותו שעשה

בצלאל לא יצא למלחמה אלא בימי עלי, ונענשו עליו ונשבה". והאבן עזרא מביא את דברי 'המעתיקים' שכתבו כדברי רש"י, וחולק בדרך כבוד; וכך הוא כותב: "ודעתם רחבה מדעתנו, כי היה נראה לנו כי וישכון כבוד ה' דבק עם הכבוד שראו הזקנים, ולא נדע מתי עלה משה וכו', והנה יהיה ארון עץ בצווי והוא הארון שעשה בצלאל".

הציווי על מלאכת המשכן

הרמב"ן אף הוא מרחיב בעניין זה¹, ומעלה צד שלישי: שבאמת אין זה ארונו של בצלאל, אבל "כשנעשה ארונו של בצלאל גנזוהו כדין תשמישי קדושה, וזהו הנכון על דעת רבותינו". אולם אחר הדברים האלה כותב הרמב"ן על דרך הפשט כדרכו של האבן עזרא² שהוא אותו ארון שעשה בצלאל; אלא שמוסיף הרמב"ן תוספת גדולה וחשובה, שהציווי הזה "וְעָשִׂיתָ לָךְ אֲרוֹן עֵץ" הוא הציווי הכללי על עשיית כל המשכן וכליו! וז"ל:

כי על דרך הפשט יתכן כי ועשית לך ארון עץ ירמוז לארון שעשה בצלאל. וזה, כי מתחלה נצטווה משה על המשכן וכליו, והיתה המצוה הראשונה "ועשו ארון עצי שטים", כי היא עיקר הכוונה בכל המשכן להיות השם יושב הכרובים. ואחרי כן עשו את העגל. וכאשר נתרצה השם למשה ואמר לו שיכתוב על הלוחות האלו כמכתב הראשון צוהו בקצרה שיעשה ללוחות האלה ארון עץ, היא המצוה לו ללוחות הראשונות. והנה הזכיר לו המצוה הראשונה שבענין המשכן ושהכל תלוי בה, ומזה למד משה לעשות המשכן וכליו כאשר נצטווה מתחלה. ויהיה פירושו

---

¹ ואף מציין אל הירושלמי שקלים (פ"ו ה"א): "תני רבי יהודה בן לקיש אמר ב' ארונות היו מהלכין עם ישראל במדבר א' שהיתה התורה נתונה בתוכו ואחד שהיו שברי לוחות נתונים בתוכו זה שהיתה התורה נתונה בתוכו היה מונח באהל מועד הדא הוא דכתיב וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה זה שהיו שברי לוחות נתונים בתוכו היה נכנס ויוצא עמהן ופעמים שהיה מתראה עמהן ורבנן אמרי ארון א' היה ופעם אחת יצא בימי עלי ונשבה". ועי' מלבי"ם בפרשת תרומה (שמות כה, י') שהרחיב בכל המקורות בזה.

² וקצת תימה מדוע לא ציין אל דבריו של האבן עזרא.

"ויהיו שם כאשר צוני ה'" שהיו שם לעד לעולם כאשר צוהו ה' מתחלה "ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך, ונועדתי לך שם ודברתי אתך וגו'".³

מסביר הרמב"ן, שלפני חטא העגל ציווה אותו ה' על מלאכת המשכן שהיא תכלית יציאת מצרים כדי להשרות שכינתו בתוכם,⁴ ושוב פעם אחר חטא העגל חזר וציווה אותו על המשכן, והוא מה שאמר כאן "וְעָשִׂיתָ לָךְ אֲרוֹן עֵץ", כי הארון הוא עיקר המשכן, ובמשפט הזה כלול הכול.⁵ והרמב"ן הולך בזה כפי שיטתו בפרשת תרומה, שהציווי על מלאכת המשכן ניתן מיד אחר מעמד הר סיני, וללא קשר לחטא העגל.⁶

הציווי על מלאכת המשכן בתולדה מחטא העגל

ואולם, רש"י בפרשת כי תשא, מבאר על פי חז"ל (תנחומא תרומה ח'⁷) שהציווי על מלאכת המשכן לא נאמר אלא אחר חטא העגל, וזה לשונו על הפסוק "וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה

---

³ ומוסיף הרמב"ן: "ואל יקשה בעיניך שאמר 'ואעש ארון עצי שטים - ואפסל שני לוחות אבנים' [דמשמע שהארון קדם ללוחות], כי השלים ענין הארון כאחד; כי הנה צוהו השם פסל לך וגו' ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ, שיעלה תחלה בלוחות ואחרי כן יעשה ארון עץ, אבל האריך לומר ואתב על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת ושמתם בארון, לומר שיהיו כראשונות במכתב וראוי שיהיו בארון המצוה כראשונות שאועד שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי, ולכך השלים 'ואעש ארון' להשלים המצוה והמעשה בקצרה, ואחרי כן שב להאריך במוקדם" עכ"ל. ובאמת קודם פסל משה רבינו את הלוחות, ורק לאחר שירד מן ההר עשה את הארון ואת שאר המשכן.

⁴ ראה הקדמת הרמב"ן לפרשת תרומה שהאריך בעניין.

⁵ ובזה יש מעט יישוב אל התמיהה שגדולה, שבכל ספר דברים אין זכר לבניין המשכן. אולם לפי דברי רמב"ן אלו, יש כאן רמז אל כל בניין המשכן בציווי זה של עשיית הארון ללוחות. ויש לציין אל דברי המשך חכמה בתחילת פרשת ראה, שמחדש שגם בזמן איסור במות, לא היה איסור אלא בזמן שהיה הארון במשכן. וכשאין הארון במשכן חוזר המהלך של האמור בסוף פרשת יתרו "בכל המקום אשר אזכיר את שמי וגו'" שהוא המקור להיתר במות. הרי שהארון במשכן גורם איסור במות ושלא תשרה השכינה בכל מקום. וראה מש"כ בס"ד בספר 'מעמקי הפשט' בתחילת פרשת ראה בעניין איסור במות ובדברי המשך חכמה.

⁶ לרמב"ן יש שיטה מיוחדת שאין אומרים "אין מוקדם ומאוחר בתורה" אלא על פי ההכרח. וכיון שהציווי על מלאכת המשכן מוזכר בפרשת תרומה קודם חטא העגל, שמע מינה שהוא ניתן מיד אחר מעמד הר סיני וקודם החטא.

⁷ "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם: אימתי נאמר למשה הפרשה הזו של משכן? ביום הכפורים עצמו, אף על פי שפרשת המשכן קודמת למעשה העגל... ואתה מוצא שביום הכפורים נתכפר להם, ובו

כָּכַלְתוּ לְדַבֵּר אֶתוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת וְגו'” (שמות לא, יח): “אין מוקדם ומאוחר בתורה; מעשה העגל קודם לצייווי מלאכת המשכן ימים רבים היה, שהרי ב”ז בתמוז נשתברו הלוחות, וביום הכפורים נתרצה הקב”ה לישראל, ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן”.

ועל פי דרך זו, מחדש הספורנו בסוף פרשת משפטים, שכל עצם הקמת המשכן אינו אלא בתולדה מחטא העגל, כי קודם החטא כלל לא היו צריכים בני ישראל משכן בשביל שתשרה השכינה ביניהם! והספורנו חוזר על דבריו גם בתחילת פרשת בחוקותי, בפסוקי הברכה “וְנִתְתִּי מִשְׁפְּנֵי בְּתוֹכְכֶם וְכוּ”, וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְכוּ” (ויקרא כו, יא-יב), וכך הוא מפרש:

ונתתי משכני בתוכם: תשרה שכינתי בתוכם בכל מקום שתהיו כמו שיעד קודם העגל באמרו ‘בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך’. והתהלכתי בתוכם: ענין המתהלך הוא ההולך אנה ואנה, לא אל מקום אחד בלבד. אמר אם כן אתהלך בתוכם כי לא אל מקום אחד בלבד ירד שפע הכבוד כמו שהיה במשכן ובמקדש כאמרו ‘ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם’, כלומר בזה האופן ובאותו המקום בלבד אשכון בתוכם, ובאר זה באמרו ‘אשר אועד לך שמה’ ונועדתי שמה לבני ישראל; אבל אתהלך ‘בתוכם’ ויראה כבודי בכל מקום שתהיו שם, כי אמנם בכל מקום שיהיו שם צדיקי הדור הוא קדוש משכני עליון שבו תשלם כונתו כאמרו ‘השמים כסאי והארץ הדום רגלי וכו’ ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי’. (ספורנו ויקרא כו, יא-יב)

קודם חטא העגל, מסביר הספורנו, הייתה השכינה שורה “בְּכֹל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי”, דהיינו על בני ישראל עצמם, ועל צדיקי הדור. אולם אחר חטא העגל חל שינוי מהותי בכל צורת השראת השכינה, שלא תהיה אלא במקום המשכן והמקדש על ידי הארון עם לוחות העדות, ושלא תהא העבודה והתקרבות למקום השכינה אלא לכהנים.

ביום א”ל הקב”ה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, כדי שידעו כל האומות שנתכפר להם מעשה העגל, ולכך נקרא משכן העדות שהוא עדות לכל באי העולם שהקב”ה שוכן במקדשכם וכו” (תנחומא תרומה ח).

ועתה, אם נחבר לכאן את פירושו של הרמב"ן שעמו פתחנו שהציווי הזה "וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ" הוא הציווי על כל מלאכת המשכן, יתבאר להפליא לשון הכתוב "בְּעֵת הַהוּא אָמַר ה' אֵלֵי פֶסֶל לְךָ שְׁנֵי לוחֹת אֲבָנִים פְּרָאשִׁימִים וְעֵלָה אֵלַי הִהָרָה וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ"; כי רק אחר חטא העגל התחדש עניין המשכן והציווי לעשות ארון ומקום ללוחות העדות, כי קודם החטא הייתה השכינה שורה על ישראל עצמם.

הלוחות הארון והמשכן

אך יתירה מזו נראה לחדש, שהרי בסופו של דבר יש קצת קושיה על דברי הרמב"ן; מדוע הזכיר הכתוב את כל הציווי על מלאכת המשכן בציווי על עשיית הארון? ואמנם שהארון הוא עיקר המשכן, עדיין העיקר חסר מן הספר; היכן מוזכר כאן המשכן? ומשום כך נראה לומר על פי דברי הספורנו, שבאמת כל הציווי על עשיית המשכן הוא בגלל שבלוחות השניות התחדש ציווי של "וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ"; התורה כתבה כאן את שורש העניין, ש"בְּעֵת הַהוּא אָמַר ה' אֵלַי וכו' וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ", וממילא כיון שללוחות יש ארון עץ, אזי ממילא צריך גם משכן להשים בתוכו את הארון.

והרי כבר הקשה כאן הרמב"ן, מדוע רק בלוחות השניות נאמר למשה רבינו הציווי לעשות ארון עץ ולא בלוחות ראשונות, והוא מבאר: "ולא אמר לו כן בלוחות הראשונות, לפי שהיה גלוי לפניו שישברם". ואולם, נראה לתת טעם נוסף מדוע לא נצטווה משה לעשות ארון ללוחות הראשונות. הלוחות הראשונות של קודם חטא העגל, כפי שבארנו לעיל, היו לוחות רוחניות שנעשו בידיו של הקב"ה ונכתבו בידיו של הקב"ה, והם לא צריכים ארון עץ, שאינם צריכים מקום גשמי להניח אותם בו. רק אחר שתפס משה רבינו בלוחות והגשים אותם כדי לשוברם, ממילא גם הלוחות השניות לא יהיו רוחניות לגמרי כפי שהיו הראשונות קודם החטא; ולכך אומר הקב"ה למשה "פֶּסֶל לְךָ שְׁנֵי לוחֹת אֲבָנִים פְּרָאשִׁימִים וְעֵלָה אֵלַי הִהָרָה, וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ". לוחות שהם מעשי ידי אדם, צריכים גם ארון מעשי ידי אדם, ומה שאין כן הלוחות הראשונות. וכעין זה כותב כאן האור החיים הקדוש: "וגמר אומר ועשית לך ארון עץ: פירוש לצד שהם מעשה ידי אדם צריכים מקום מוכן להנתן בו מה

שלא צוה ה' כן לעשות ארון ללוחות הראשונים, והטעם כי הם עומדין בעצמן ולא היו צריכין ארון, לבד מארון שעשה בצלאל⁸.
ועתה יבואר גם חידושו הגדול של הספורנו; כי אם הלוחות הראשונות היו לוחות רוחניות, אזי גם הארון של הלוחות הראשונות היה ארון רוחני, וכך גם המשכן היה משכן רוחני! רק בעקבות הגשמת הלוחות, צריך גם הארון ארון גשמי, ומשכן גשמי להניח בו את הארון והלוחות⁹. כמה מאירים כעת דברי חז"ל שאמרו "לוחות ושברי לוחות מונחים בארון", כי שברי הלוחות מסמלים את הפיכת הלוחות לדבר גשמי, אשר מפני כך צריך גם לעשות ארון עץ ומשכן להניח בו את ארון העדות.

הבדלת שבט לוי

אילו היו זוכים ישראל אל הלוחות הראשונות, לא היו הלוחות יורדים בצורה גשמית, אלא הייתה התורה חקוקה על לוח לבותיהם של ישראל, והם עצמם היו הלוחות, הארון והמשכן לשכינה כמו שכותב הספורנו. רק "בַּעֲתָ הַהוּא" אחר חטא העגל "אָמַר ה' אֵלַי פֶּסֶל לָךְ שִׁנִּי לוחֹת אֲבָנִים פְּרָאשָׁנִים" לעשות לוחות גשמיות שיהיו צריכים ארון ומשכן, כי קודם לכן היו בני ישראל עצמם הלוחות, הארון והמשכן. ואמנם שהספורנו לא מזכיר את הפסוק הזה בתור מקור לדבריו, הוא כן מציין אל הפסוק שבהמשך הפרשה גבי הבדלת שבט לוי: "בַּעֲתָ הַהוּא הִבְדִּיל ה' אֶת שִׁבְט הַלְוִי לְשֵׂאת אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה'" (דברים י', ח), כי רק אחר חטא העגל, כאשר חל הצורך במשכן גשמי, יחד עם זאת גם הובדלו שבט לוי לעבודת ה'. וז"ל בסוף פרשת משפטים:

---

⁸ אלא שהאור החיים לומד דרכו של רש"י שהיו שני ארונות, ומבאר שאת הארון של בצלאל כן היו צריכים גם ללוחות ראשונות.

⁹ וככל הדברים האלה מבואר בקצרה בשפת אמת (פרשת כי תשא שנה תרמג): "לפי שיטת רש"י שהמשכן נצטוו לעשות אחר החטא. אם כן נראה שלוחות ראשונות היו מוכנים להיות נמצא בתוך בני ישראל בלי ארון ומשכן. שהיו מיוחדים בני ישראל להיות בלי גשמיות. וחז"ל רמזו במשכן בכל מקום שחלך קיטון אחד עשה לי ואדור ביניכם כו'. כנראה כי קודם החטא לא היו נפרדים כלל מהבורא ית' רק אח"כ שהיה קצת פירוד היה העצה ע"י המשכן וכליו". וקצת יש להבין לפי זה את סברתו של משה רבינו שרצה להקדים את עשיית הארון לבניין המשכן (עי' רש"י תחילת פקודי שמות לח, כב), משום שכל המשכן אינו נבנה אלא סביב הארון ובעבודתו.

...ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך'. וזה לא נתקיים בלוחות ראשונות, שלא באו לשום ארון אלא שכריהם בלבד בלתי עדות כאמרם ז"ל 'לוחות נשברו ואותיות פורחות' (פסחים פז,ב). וזה בעצמו באר באמרו 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' לא כמו שיעד קודם לכן, כאמרו 'מזבח אדמה תעשה לי בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך'. אבל עתה יצטרך לכהנים. וזה בעצמו התבאר באמרו 'ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך'. והנה לא נבחר שבט לוי לשרת עד אחר מעשה העגל, כמו שהעיד באמרו 'בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי לשרתו ולברך בשמו'. (ספורנו שמות כד, יח)

בלוחות הראשונות, בזמן שהייתה השכינה שורה על ישראל עצמם, לא היה צורך בהבדלת שבט מיוחד לעבודת ה', כי בני ישראל עצמם היו כולם ממלכת כהנים וגוי קדוש. אולם אחר החטא, יחד עם מה שהוקבע מקום אחד מיוחד להשראת השכינה, חל גם הצורך להבדיל שבט אחד מישראל ולהקדישם לעבודת ה'. ונבחרו שבט לוי לפי שלא חטאו בעגל כמו שכותב כאן רש"י: "בעת ההיא – בשנה הראשונה לצאתכם ממצרים וטעיתם בעגל ובני לוי לא טעו הבדלים המקום מכם"¹⁰.

עומק השינוי שנוצר על ידי חטא העגל, הוא ביצירת עולם של הבדלה. קודם החטא, כפי שהתבאר בהרחבה, כשניתנה התורה לישראל במעמד הר סיני נעשה איחוד של העולם הרוחני עם העולם הגשמי, ושל השראת העליונים על התחתונים ללא הבדלה ובאופן שאין סתירה ביניהם¹¹. חטא העגל אמנם, בא והבדיל והפריד חזרה בין שני העולמות, באופן שהעולם הגשמי כולו גשמיות ומנותק מן העולם הרוחני. כעת, בכדי להביא את הלוחות אל ישראל, צריך לעשות ארון עץ שיכסה על הלוחות,

¹⁰ וכבר בפרשת העגל נאמר ו'יִאמֶר מֹשֶׁה מִלֵּאָו יְדַבְּרֶם הַיּוֹם לְה' כִּי אִישׁ בִּבְנֵוֹ וּבְאָחִיו וְלִתְּתָ עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה' (שמות לב, כט); והרי הלשון "מִלֵּאָו יְדַבְּרֶם הַיּוֹם לְה'" הוא לשון עבודה, כמו שכתוב "וּמִשְׁחָתָ אֹתָם וּמִלֵּאָתָ אֶת יְדֵם וּקְדַשְׁתָּ אֹתָם וְכִהְנִי לִי" (שם כח, מא), וכן "וְלִתְּתָ עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה" הוא ברכת כהנים. וכנגד שתי לשונות אלו הזכיר בפרשתנו את עבודות המשכן והברכה: "בְּעֵת הַהוּא הִבְדִּיל ה' אֶת שִׁבְט הַלְוִי לְשֵׁאת אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' לְעֹמֵד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ וְלְבָרְךָ בְּשֵׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה".

¹¹ איתא במדרש (שמות רבה יב, ג): "כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם גזר ואמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם כשבקש ליתן התורה בטל גזירה ראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים ואני המתחיל שנאמר וירד ה' על הר סיני וכתבי ואל משה אמר עלה אל ה', הרי כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ וגו'".

ולעשות סביבו משכן שיכסה על הארון, ואף לייחד את שבט לוי שייבדלו מתוך ישראל להיות סביב למשכן¹². כל המחיצות וההבדלות האלה אינם אלא בתולדה מחטא העגל שהעולם נעשה לעולם של פירוד תחתונים מעליונים.

אחרית הימים

ובספר ירמיהו, מתנבא הנביא אודות זמן אחרית הימים שיבוא חטא העגל אל תיקונו; וכך נאמר שם:

הנה ימים באים נאם ה' וְכִרְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בַּיִת יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה. לֹא כַּבְרִית אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת אֲבוֹתֵם בְּיוֹם הַחֲזוּקִי בְיָדָם לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲשֶׁר הִמָּה הִפְרוּ אֶת בְּרִיתִי וְאֲנֹכִי בְעֵלְתִּי בָּם נָאֵם ה'. כִּי זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֶכְרַת אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם נָאֵם ה' נִתְּתִי אֶת תּוֹרָתִי בְּקִרְבָּם וְעַל לִבָּם אֶכְתָּבֶנָּה וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֱלֹקִים וְהִמָּה יְהִי לִי לְעַם. וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רַעְהוּ וְאִישׁ אֶת אַחִיו לְאָמֹר דַּעוּ אֶת ה' כִּי כֹלֵם יִדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטָנָם וְעַד גְּדוּלְמָם נָאֵם ה' כִּי אֶסְלַח לְעוֹנֵם וְלִחְטָאתָם לֹא אֶזְכֹּר עוֹד. (ירמיהו לא, ל-לג)

קודם חטא העגל, היו בני ישראל לומדים תורה ישר מפי ה' והייתה התורה נחקקת על לבם¹³; אולם אחר החטא הובדלו בני ישראל אל מעמדות שונות של גדולים וקטנים, כאשר תפקיד שבט לוי הוא ללמד את העם תורה ומשפט. וכאן מתנבא הנביא שההבדלה הזו תבוטל, וכולם ילמדו תורה מפי ה', גדולים והקטנים, כי ייסלח עוון חטא העגל: "וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רַעְהוּ וְאִישׁ אֶת אַחִיו¹⁴ לְאָמֹר דַּעוּ אֶת ה' כִּי כֹלֵם יִדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטָנָם וְעַד גְּדוּלְמָם נָאֵם ה' כִּי אֶסְלַח לְעוֹנֵם וְלִחְטָאתָם לֹא אֶזְכֹּר עוֹד". וכך אמרו חז"ל במדרש על הפסוק הזה:

¹² ולכך אין להם נחלה כדי שלא יהיה להם חיבור אל הגשמיות.

¹³ וראה מה שבארנו בספר 'מעמקי הפשט' בפרשת ואתחנן במאמר 'נתתי את תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה'.

¹⁴ הלשון הזו מזכירה את הפסוק שאמר משה רבינו אל בני לוי "וַיֹּאמֶר לָהֶם פֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׁימוּ אִישׁ חֲרָבוֹ עַל יָרְכוֹ עֲבְרוּ וְשׁוּבוּ מִשְׁעַר לְשַׁעַר בְּמַחְנֶה וְהִרְגוּ אִישׁ אֶת אַחִיו וְאִישׁ אֶת רַעְהוּ וְאִישׁ אֶת קְרָבוֹ" (שמות לב, כז), כי זה היה תפקידם ללמד את התורה ולעשות משפט.

ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו וגו': ואומר 'וכל בניך למודי ה'". בעולם הזה ישראל לומדים תורה מבשר ודם לפיכך משכחין אותה שנתנה על ידי משה שהיה בשר ודם. וכשם שבשר ודם עובר אף למודו עובר שנאמר התעיף עיניך בו ואיננו. אבל לעתיד לבא אין ישראל לומדים אלא מפיו וכשם שהקב"ה חי וקיים לעולם אף למודו מה שישראל לומדים ממנו אינם שוכחים לעולם, שנאמר 'וירשו בית יעקב את מורשיהם' ואין מורשיהם אלא תורה שנאמר 'תורה צוה לנו משה מורשה'. (ילקוט שמעוני ירמיהו רמז שיז)

ואף בפרק ג' מתנבא הנביא ירמיהו:

וְהָיָה כִּי תִרְבּוּ וּפְרִיתֶם בְּאַרְצְ בְּיָמִים הַהֵמָּה נְאֻם ה' לֹא יֵאמְרוּ עוֹד אֲרוֹן בְּרִית ה' וְלֹא יַעֲלֶה עַל לֵב וְלֹא יִזְכְּרוּ בּוֹ וְלֹא יִפְקְדוּ וְלֹא יַעֲשֶׂה עוֹד¹⁵. (שם ג, טז)

ופי' רש"י: לא יאמרו עוד ארון ה' – כי כל כניסתכם תהא קדושה ואשכון בה כאלו היא ארון.

---

¹⁵ כנגד "ועשית לך ארון עץ".

